

ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

УДК 159.9

Кришталь Ірина Василівна,
студентка спеціальності 053 «Психологія»
КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти»

Анотація. В статті представлено широкий спектр поглядів учених, дослідників, практиків на феномен психологічної культури як системи соціальних норм і цінностей, як продукту соціалізації, освіти і виховання, як культури відносин, культури інтелектуальної діяльності, культури саморегуляції, як детермінанта духовно-морального розвитку особистості.

Ключові слова. Психологічна культура, культура, самосвідомість, саморегуляція.

Актуальність дослідження. Культура, загальна культура є універсальним регулятором не тільки поведінки, але і всієї життєдіяльності людини, результатом якої є продукти духовного і матеріального світу, система соціальних норм і цінностей, комплекс взаємовідносин людини з навколишньою дійсністю і самим собою. Психологічна культура є ядром, внутрішньою складовою загальної культури людини і як невід’ємна складова професійної культури сучасного фахівця, як культура мислення, почуттів, цінностей і смислів духовно-морального розвитку особистості дозволяє людині в сучасних умовах цивілізаційної глобалізації не тільки конструктивно взаємодіяти на міжособистісному і соціальному рівнях, бути в гармонії з «Я-Людина», але й проявляти свою активність, ініціативу і громадянськість в суспільно значущих масштабах. Тому питання виховання психологічної культури людини, починаючи з наймолодшого віку, формування, розвиток, саморозвиток її під час підготовки майбутніх фахівців в ЗВО різного спрямування, особливо психолого-педагогічного, є надзвичайно актуальною проблемою.

Актуальність проблеми розвитку психологічної культури особистості знаходить своє підтвердження в пильній увазі до даного феномену з боку дослідників. Проблеми формування психологічної культури як фактору самореалізації особистості майбутнього фахівця, особливо в педагогічній взаємодії та шляхи її удосконалення, досліджуються в роботах А. Д. Алфьорова, О. В. Пузікової. Психологія особистості, внутрішня сутність людини, психологічні чинники, умови розвитку емоційної гнучкості педагога є предметом дослідження А. Б. Орлова, Е. С. Асмаковця. Вікові можливості та особливості становлення психологічної культури учнів, психологію самосвідомості, розвитку особистості та методи психологічної діагностики вивчали Л. С. Колмогорова, О. І. Мотков, Л. М. Мітіна, В. Ф. Моргун, І. Г. Тітов.

Метою статті є науковий аналіз поняття «психологічна культура», «культура» як важливої складової професійної культури майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне бачення науковцями феномену культура є багатограним, об'ємним та багатозначним. Як образно зазначає В. Біблер, «культура – це світова комора минулого всіх народів. Того минулого, яке входить в майбутнє і не забувається... Культура – це зв'язки народів між собою і кожного народу окремо» (Колмогорова Л., 2001). Культура - це певна, історично обумовлена форма суспільного буття, вона є сукупністю проявів життя, досягнень і творчості народу або групи народів. «Культурна людина» – «це людина, яка відповідає нормам соціокультурного розвитку суспільства в усіх сферах своєї життєдіяльності, соціальної взаємодії». Важливо зауважити, що психологічна культура є внутрішнім ядром загальної культури людини. На думку Г. М. Андреевої «...культура відносин, культура інтелектуальної діяльності та культура саморегуляції утворюють внутрішній, інтелектуально-афективно-вольовий, ціннісно-смісловий план загальної культури людини. Культура предметної діяльності, культура

поведінки і культура спілкування є зовнішнім контуром, в реалізації якого виявляються особливості внутрішнього» (Андрєєва, Г., 2009). «Загальна культура... передбачає внутрішню культуру (такт, гідність, повагу до іншого, відповідальність)» (Андрєєва, Г., 2009).

Ми вважаємо, що внутрішня культура є не що інше, як «психологічна культура», тобто певна якість внутрішнього психічного життя. Психологічна культура займає провідну позицію в структурі особистості і діяльності професіонала в будь-якій галузі. Тому вивчення особливостей психологічної культури, процесу її формування є не тільки науковою але і соціально значущою проблемою.

Психологічну культуру можна розглядати як основний компонент в особистісній структурі сучасного фахівця. Вона характеризується наявністю гуманістичних цінностей, позитивних особистісних і духовно-моральних установок, здібностей до ефективної самоорганізації діяльності, міжособистісної і соціальної взаємодії суб'єктів. Психологічна культура майбутнього фахівця - комплексне індивідуально-особистісне утворення, що включає в себе: когнітивний, афективний, мотиваційний, поведінковий (діяльнісний), ціннісно-смісловий, рефлексивно-перцептивний, творчий компоненти.

Психологічна культура містить як освіченість (навченість і вихованість) в галузі психології, так і основні параметри розвитку особистості. Оскільки, поняття психологічна культура дотичне до інших понять, що часто використовуються в культурології, як от - «комунікативна культура», «культура поведінки», «культура мислення», то аналіз визначень показує, що немає єдності в їх розумінні, далеко не завжди ці та подібні до них поняття розкриваються досить повно.

Психологічна культура особистості не може розглядатися поза контекстом тієї культури, в якій людина виросла, живе. Вона містить в собі риси як загальнолюдської, так і національної, соціальної культури, «вичерпуючи» їх надбання в просторі і часі. Психологічно культурна

людина характеризується як особистість, яка здатна встановити гармонійні відносини з самим собою, що має єдність і цілісність внутрішнього світу, внутрішню гармонію. Психологічна культура передбачає «...інтерес до іншої людини, повагу до особливостей її особистості, вміння і бажання розібратися в своїх власних вчинках, відносинах, переживаннях» уважає І. В. Дубровина. Психологічна культура «... це турбота про своє психічне здоров'я, вміння виходити з психологічних криз самому і допомагати близьким людям...».

На жаль, психологи відзначають низький рівень психологічної культури в сучасному суспільстві. Дослідження, проведені під керівництвом М. К. Тутушкіної вказують на необхідність психологічної освіти і підвищення рівня психологічної культури, яка «покликана допомогти людині краще розібратися в своїх проблемах і відносинах з іншими людьми». Базисна психологічна культура особистості, наголошує Л. С. Колмогорова, визначається «наявністю характеристик, параметрів, що визначають готовність ефективно вирішувати широке коло повсякденних завдань незалежно від особливостей вузьких, спеціальних видів діяльності, виконувати широкий спектр соціальних ролей безвідносно до конкретної професійної діяльності». Психологічна культура – «це комплекс розвинутих спеціальних потреб, здібностей і умінь людини» продовжує О. І. Мотков (Мотков, О., 1993).

Психологічна культура проявляється: в самоорганізації і саморегуляції будь-якої життєдіяльності людини; в розвиненому почутті відповідальності перед природою, «...щоб кожна людина найбільш оптимально скористалася даром життя» вважає О. І. Мотков (Мотков, О., 1993).

Рівень психологічної культури можна усвідомлено підвищувати в процесі саморозвитку. Це вимагає щоденних помірних зусиль по формуванню позитивних, «саногенних» особистісних установок, «позитивного мислення» і поведінки.

Професійна психологічна культура визначається специфікою тієї чи іншої діяльності (вчителя, лікаря, менеджера тощо). «Справжня психологічна культура вчителя передбачає культуру його переконань, переживань, уявлень і впливів, яка виявляється у відношенні і до самого себе (перш за все!), і до учнів. Така культура є результатом поступового подолання й усунення невротичних компонентів власного внутрішнього світу. Навчити сучасних підлітків ефективно вести себе в повсякденному житті, аналізувати свої вчинки і контролювати поведінку є важливою проблемою і необхідною умовою їхнього розвитку і виховання. Для цього в школі повинен бути «інтегрований курс практичного людинознавства, однією зі складових якого буде психологія».

Саме педагог є основним володарем психологічної культури, котрий забезпечує процес її передачі в освітньому просторі. Учень має дізнатися про те, «що відбувається у нього в голові, коли він сприймає і пізнає навколишній світ, як виховати людську культуру в самому собі, як вести себе в громадських місцях, як співвідносити свої вчинки, бажання в інтересах інших людей». Існуюча прогалина в освіті призводить до непоправних втрат, пов'язаних зі зниженням рівня моральної, психологічної, валеологічної та інших аспектів культури підростаючого покоління.

Висновки. Отже, психологічна культура є інтегральною особистісною характеристикою, що визначає рівень розвитку особистості, ступінь її відповідності соціальним нормам. Однією з найважливіших функцій цього особистісного утворення є регулятивна функція і в цій якості психологічна культура має реально діючий механізм соціальної регуляції особистості.

Загальна культура як історично обумовлена форма суспільного буття, проявів життя, досягнень і творчості народу або групи народів містить в собі риси загальнолюдської, національної, соціальної культури.

Загальна культура передбачає внутрішню культуру - такт, гідність, повагу до іншого, відповідальність.

Внутрішнім ядром загальної культури є психологічна культура, яка гармонізує якість внутрішнього психічного життя особистості та її професійної діяльності. Психологічна культура проявляється в самоорганізації і саморегуляції будь-якої життєдіяльності людини, в розвиненому почутті відповідальності перед природою і займає провідну позицію в структурі особистості як фактор самореалізації в професійній діяльності.

Перспективою подальших наукових пошуків є дослідження особливостей розвитку психологічної культури майбутніх фахівців у в ЗВО.

Список використаної літератури:

1. Андреева, Г. М. (2009). Соціальне пізнання: проблеми і перспективи. Воронеж: НВО «МОДЕК». 416 [українською мовою].
2. Асмолов, А. Г. (2001). Психологія особистості: принципи загальнопсихологічного аналізу. М.: *Сенс* [українською мовою].
3. Кулешова, О. В., & Міхеєва, Л. В. (2018). Структура психологічної культури майбутніх педагогів та особливості її формування [українською мовою].
4. Колмогорова, Л. С. (2001). Особливості становлення психологічної культури молодших школярів. *Питання психології*. (1), 47-56 [українською мовою].
5. Мотков, О. И. (1993). Психология самопознания личности. *ОИ Мот* [російською мовою].
6. Орлов, А. Б. (1995). Психология личности и сущности человека: парадигмы, проекции, практики [російською мовою].